

درسی از آن جناب درباره‌ی اینکه زمین از مردی عالم به همهی
دین که خداوند او را در آن خلیفه، امام و راهنمایی به امر خود
قرار داده باشد، خالی نمی‌ماند.

باب (۱)

آیاتی از قرآن که بر این دلالت دارند.

پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر منصور هاشمی خراسانی حفظه الله تعالی

آیهی ۴

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى:

﴿وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ ۗ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا ۗ قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي ۗ قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ﴾^۱

ترجمه:

خداوند بلندمرتبه فرموده است:

«و چون ابراهیم را پروردگارش با کلماتی آزمود، پس چون به انجامشان رساند فرمود: من تو را امامی برای مردم قرار می‌دهم، گفت: و از ذریه‌ام نیز؟ فرمود: عهد من به ظالمان نمی‌رسد.»

[ملاحظات]

۱. أَخْبَرَنَا عَيْسَى بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ الْجُزْجَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ الْمَنْصُورَ يَقُولُ: إِنَّ الْأَرْضَ لَا تَخْلُو مِنْ رَجُلٍ عَادِلٍ مِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ جَعَلَهُ اللَّهُ لِلنَّاسِ إِمَامًا، وَهَذَا عَهْدُ اللَّهِ إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِذِ ابْتَلَاهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ: ﴿قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا ۗ قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي ۗ قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ﴾، فَمَاذَا يُنْكِرُ هَؤُلَاءِ الْجُهَّالُ الضُّلَّالُ الْمُفْتُونُونَ؟! أَيْنَكِرُونَ أَنْ يَكُونَ أَكْثَرُ الْمُسْلِمِينَ قَدْ ضَلُّوا؟! ﴿وَلَقَدْ صَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ﴾، وَهُمْ يَرُودُونَ عَنِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ لَهُمْ: «لَتَرْكَبَنَّ سُنَنَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ شَبْرًا بِشَبْرٍ وَذِرَاعًا بِذِرَاعٍ»^۲، فَمَاذَا يُنْكِرُونَ بَعْدَ قَوْلِ اللَّهِ وَقَوْلِ رَسُولِهِ؟! أَيْنَكِرُونَ أَنْ يَكُونَ أَكْثَرُ الصَّحَابَةِ قَدْ أَخْطَأُوا؟! وَقَدْ أَخْطَأَ أَكْثَرُهُمْ يَوْمَ أُحُدٍ، إِذْ يُصْعِدُونَ وَلَا يَلُودُونَ عَلَىٰ أَحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوهُمْ فِي أُخْرَاهُمْ فَأَقَابَهُمْ عَمَّا يَغْمُ وَقَالَ: ﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا﴾^۳، وَيَوْمَ حُنَيْنٍ، إِذْ أَعْجَبَتْهُمْ كَثْرَتُهُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْهُمْ شَيْئًا وَصَافَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحَبَتْ ثُمَّ وَلَّوْا مُدْبِرِينَ، وَهُمْ يَرُودُونَ عَنِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «لَيَرِدَنَّ عَلَيَّ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِي فَيَنْحَوْنَ عَنِ الْخَوْضِ فَلَأَقُولَنَّ: يَا رَبِّ، أَصْحَابِي، فَيَقُولُ: إِنَّكَ لَا عِلْمَ لَكَ بِمَا أَحَدْتُوا بَعْدَكَ، إِنَّهُمْ ارْتَدُّوا عَلَيَّ

۱. البقرة / ۱۲۴

۲. الصافات / ۷۱

۳. بنگرید به: صحیح البخاری، ج ۹، ص ۱۰۳؛ صحیح مسلم، ج ۴، ص ۲۰۵۴.

۴. آل عمران / ۱۵۵

أَدْبَارِهِمُ الْقَهْقَرَى»، فَمَاذَا يُنْكِرُونَ بَعْدَ قَوْلِ اللَّهِ وَقَوْلِ رَسُولِهِ؟! أَمْ اتَّخَذُوا الصَّحَابَةَ وَالتَّابِعِينَ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ، كَمَا اتَّخَذَ الْيَهُودُ أَحْبَابَهُمْ وَرُضِبَانَهُمْ؟! ﴿وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾!^۱

ترجمه:

عیسی بن عبد الحمید جوزجانی ما را خبر داد، گفت: شنیدم منصور می‌فرماید: هرآینه زمین از مردی عادل از ذریه‌ی ابراهیم علیه السلام که خداوند او را امامی برای مردم قرار داده باشد خالی نمی‌ماند و این عهدی است که خداوند با ابراهیم علیه السلام کرد، هنگامی که او را با کلماتی آزمود، پس آن‌ها را به انجام رساند، پس «فرمود: من تو را امامی برای مردم قرار می‌دهم، گفت: و از ذریه‌ام نیز؟ فرمود: عهد من به ظالمان نمی‌رسد»، پس این جاهلان منحرف و مفتون چه چیزی را انکار می‌کنند؟! آیا انکار می‌کنند که اکثر مسلمانان گمراه شده باشند؟! «در حالی که پیش از آنان اکثر گذشتگان گمراه شدند» و آنان از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم روایت می‌کنند که به آنان فرمود: «شما وجب به وجب و قدم به قدم به راه‌های گذشتگان خواهید رفت»! پس با وجود سخن خداوند و سخن پیامبرش، چه چیزی را انکار می‌کنند؟! آیا انکار می‌کنند که اکثر صحابه خطا کرده باشند؟! در حالی که اکثرشان در روز اُحد خطا کردند، هنگامی که به سوی کوه می‌گریختند و به احدی نگاه نمی‌کردند و پیامبر در پشت سرشان آنان را می‌خواند، پس آنان را با اندوهی بر روی اندوهی کیفر داد^۲ و فرمود: «بی‌گمان کسانی از شما که در روز رویارویی دو گروه پا به فرار گذاشتند، شیطان آنان را به سبب برخی از آنچه کسب کرده بودند به لغزش انداخت» و در روز حنین، هنگامی که کثرت‌شان آنان را مغرور ساخت، پس آنان را بی‌نیاز نکرد و زمین با همه‌ی وسعتش بر آنان تنگ شد، سپس پا به فرار گذاشتند^۳ و خود از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم روایت می‌کنند که فرمود: «هرآینه گروهی از اصحابم (در روز قیامت) به سوی من می‌آیند، پس از اطراف حوض رانده می‌شوند، پس می‌گویم: پروردگارا! اصحابم! پس می‌فرماید: تو نمی‌دانی که بعد از تو چه کار کردند! آنان به پشت سر خود باز گشتند»! پس با وجود سخن خداوند و سخن پیامبرش، چه چیزی را انکار می‌کنند؟! آیا صحابه و تابعین را خدایانی جز خداوند گرفته‌اند، چنانکه یهودیان عالمان و راهبان‌شان را گرفتند^۴؟! «در حالی که امر نشده‌اند مگر اینکه

۱. بنگرید به: صحیح البخاری، ج ۸، ص ۱۲۰؛ صحیح مسلم، ج ۴، ص ۱۸۰.

۲. التوبة / ۳۱

۳. اشاره به آیه‌ی ۱۵۳ سوره‌ی آل عمران

۴. اشاره به آیه‌ی ۲۵ سوره‌ی توبه

۵. اشاره به سخن خداوند درباره‌ی آنان که فرموده است: ﴿اتَّخَذُوا أَحْبَابَهُمْ وَرُضِبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ (التوبة / ۳۱)؛ «عالمان و راهبان‌شان را خدایانی جز خداوند گرفتند».

خدایی واحد را بپرستند، خدایی جز او نیست، او از چیزی که شریکش قرار می‌دهند منزّه است»!

۲. أَخْبَرَنَا عَيْسَى بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ الْجَوْزْجَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ الْمَنْصُورَ يَقُولُ: لَا بُدَّ لِلنَّاسِ مِنْ إِمَامٍ عَادِلٍ مِنْ ذُرِّيَةِ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ جَعَلَهُ اللَّهُ لَهُمْ، وَذَلِكَ عَهْدٌ عَهَدَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ إِذْ ابْتَلَاهُ بِكَلِمَاتٍ فَأْتَمَّهُنَّ: ﴿قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ﴾، فَمَنْ مَاتَ وَلَا يَعْرِفُ هَذَا الْإِمَامَ فَقَدْ مَاتَ مَيْتَةً جَاهِلِيَّةً! أَلَا إِنَّهُ لَيْسَ أَبَا بَكْرٍ الْبَغْدَادِيُّ وَلَا مُحَمَّدُ عُمَرَ الْقَنْدَهَارِيُّ وَلَا فُلَانًا وَلَا فُلَانًا -فَمَا أَبْقَى رَجُلًا مِنْ أَيْمَةِ الْقَوْمِ إِلَّا سَمَاهُ- وَلَكِنَّهُ الْمَهْدِيُّ! ثُمَّ تَمَثَّلَ بِقَوْلِ دَعْبِلِ بْنِ عَلِيٍّ الْخَزَاعِيِّ فَقَالَ: خُرُوجُ إِمَامٍ لَا مَحَالَةَ خَارِجٌ / يُقَوْمُ عَلَى اسْمِ اللَّهِ وَالْبَرَكَاتِ / يَمَيِّرُ فِينَا كُلَّ حَقٍّ وَبَاطِلٍ / وَيَجْزِي عَلَى النَّعْمَاءِ وَالنَّقَمَاتِ / فَيَا نَفْسُ طَيِّبِي ثُمَّ يَا نَفْسُ أَثِيرِي / فَغَيْرُ بَعِيدٍ مَا هُوَ آتٍ!

ترجمه:

عیسی بن عبد الحمید جوزجانی ما را خبر داد، گفت: شنیدم منصور می‌فرماید: مردم را از امامی عادل از ذریه‌ی ابراهیم علیه السلام که خداوند او را قرار داده است، چاره‌ای نیست و این عهدی است که خداوند با او بسته است هنگامی که او را با کلماتی آزمود، پس آن‌ها را به پایان رساند: «فرمود: هرآینه من تو را امامی برای مردم قرار دهنده‌ام، گفت: و از ذریه‌ام نیز، فرمود: عهد من به ستمکاران نمی‌رسد»، پس هر کس بمیرد در حالی که این امام را نمی‌شناسد، به مرگ جاهلیت مرده است! آگاه باشید که او ابو بکر بغدادی یا محمد عمر قندهاری یا فلانی یا فلانی -پس هیچ یک از امامان قوم را باقی نگذاشت مگر اینکه نام برد- نیست، بلکه او مهدی است! سپس به سروده‌ی دعبل بن علی خزاعی تمثّل جست و فرمود: خروج امامی که ناچار خارج خواهد شد/ با نام خدا و برکات او قیام خواهد کرد/ در میان ما هر حق و باطلی را از هم جدا خواهد ساخت/ و خوبی‌ها و بدی‌ها را جزا خواهد داد/ پس ای نفس! دل آرام و شادمان باش/ زیرا هر چیزی که آمدنی است دور نیست!

۳. أَخْبَرَنَا الْحَسَنُ بْنُ الْقَاسِمِ الطَّهْرَانِيُّ، قَالَ: جَزَى اللَّهُ الْمَنْصُورَ خَيْرًا! مَا تَكَلَّمَ بِشَيْءٍ إِلَّا وَفَتَحَ بَابًا مِنَ الْعِلْمِ أَوْ أَغْلَقَ بَابًا مِنَ الْجَهْلِ وَإِنِّي سَمِعْتُهُ يَقُولُ: لَيْسَ الْإِمَامُ مَنْ يُسَمَّى إِمَامًا وَلَكِنَّ الْإِمَامَ مَنْ يُقَلَّدُ وَهُوَ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِمَامَانِ: إِمَامٌ جَعَلَهُ اللَّهُ لِلنَّاسِ إِمَامًا فَيَهْدِي بِأَمْرِ اللَّهِ وَهُوَ خَلِيفَةُ اللَّهِ الْمَهْدِيُّ وَإِمَامٌ مِنْ دُونِهِ وَهُوَ خَلِيفَةُ الشَّيْطَانِ الدَّجَالُ! فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا بَنِي آدَمَ وَلَا تَتَّخِذُوا الدَّجَالَ إِمَامًا!

ترجمه:

حسن بن قاسم طهرانی ما را خبر داد، گفت: خداوند به منصور پاداش نیک دهد! هیچ گاه به چیزی تکلم نکرد مگر اینکه بابی از علم را گشود یا بابی از جهل را بست و هرآینه من شنیدم که می‌فرماید: امام کسی نیست که امام نامیده می‌شود، بل امام کسی است که از او تقلید می‌شود و او در کتاب خداوند دو امام است: امامی که خداوند او را برای مردم امام قرار داده است، پس به امر خداوند رهبری می‌کند و او خلیفه‌ی خداوند مهدی است و امامی جز او و او خلیفه‌ی شیطان دجال است! پس از خداوند بترسید ای بنی آدم و دجال را امام نگیرید!

